

Innst. S. nr. 298

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra forsvarskomiteen

St.meld. nr. 34 (2008–2009)

Innstilling fra forsvarskomiteen om "Fra vernepliktig til veteran" om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Innledning

Deltakelse i utlandsoperasjoner er en viktig og integrert del av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, og er i dag en naturlig del av Forsvarets virksomhet. Det påhviler hele samfunnet og Forsvaret et klart ansvar for å ivareta personellet både før, under og etter tjenestegjøring i utenlandsoperasjoner. Målet med denne meldingen er å ta vare på personellet gjennom forebygging av sykdom og skader, styrket oppfølging og rettmessig anerkjennelse etter tjenesten. Meldingen har også til hensikt å skape større forståelse i samfunnet for dette personellens spesielle oppdrag, situasjon og behov. Videre skal meldingen bidra til et bedre tverrsektorielt forvaltningssamarbeid på området.

1.2 Bakgrunn

Tradisjonelt har begrepet veteraner vært brukt om blant annet krigsseilere og soldater som deltok i annen verdenskrig, Tysklandsbrigaden og FN-operasjoner. Veteraner forstås her som; personell som på vegne av den norske stat har deltatt i en militær operasjon. Veteraner omfatter både militært og sivilt personell, og både stadig tjenestegjørende og de som har avsluttet sin tjeneste.

Meldingen ivaretar Stortingets anmodning i vedtak nr. 594 av 19. juni 2008 om å fremme en egen sak

om de behov, konsekvenser og løsninger som er knyttet til personell som deltar i utenlandsoperasjoner, jf. Innst. S. nr. 318 til St.prp. nr. 48 (2007–2008).

Begrepet utenlandsoperasjoner brukes i denne meldingen om "operasjoner i utlandet som krever bruk av militære styrker, og som er godkjent av norske myndigheter", jf. forsvarspersonelloven § 3, siste ledd.

Forsvarspersonelloven (lov av 2. juli 2004 nr. 59) regulerer rettigheter og plikter til tjenestegjørende personell. Loven gir særregler for tjeneste i internasjonale operasjoner. I Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) om lov om endring i lov av 2. juli 2004 nr. 59 om personell i Forsvaret (styrking av rettighetene til veteraner etter internasjonale operasjoner) foreslås det å styrke rettighetene, herunder erstatningsvernet til denne personellgruppen.

1.3 Utenlandsoperasjoner

Meldingens kapittel 3 omhandler utenlandsoperasjoner. Omfanget av og mangfoldet i de utenlandsoperasjoner der Norge bidrar eller har bidratt, er betydelig, og ivaretagelse av personellet må tilpasses de ulike operasjonene. Avdelingen og soldatens mulighet for å lykkes med oppdraget avhenger av en solid folkerettslig forankring og at operasjonen oppleves som legitim.

For Norge er deltakelse i en utenlandsoperasjon først og fremst aktuelt i en multinasjonal ramme, i regi av FN eller NATO. Norge deltar også i EU-ledede operasjoner, fordi EU etter hvert har blitt en viktig aktør innenfor fredsoperasjoner, og Norge svært ofte deler den målsettingen EU har med sine operasjoner. Norges deltakelse i en utenlandsoperasjon skal være forankret i folkeretten. Klar og tydelig folkerettslig forankring krever mandat fra FNs sikkerhetsråd i henhold til FN-paktens kapittel VI eller

VII, eller samtykke fra konfliktpartene eller den internasjonalt anerkjente regjeringen i den stat hvor operasjonen foregår, eller i folkerettens regler om rett til individuelt eller kollektivt selvforsvar (jf. FN-paktens artikkel 51). Tradisjonelt har fredsbevarende operasjoner hatt et mandat med referanse til FN-paktens kapittel VI, som innebærer at makt i utgangspunktet kun kan brukes i selvforsvar. Dagens operasjoner preges imidlertid av mer kompliserte konflikt-situasjoner, som gjør at freden i mange tilfeller må opprettes, heller enn beskyttes. Makt må brukes i større grad, også uten samtykke fra partene i konfliktområdet. Slik maktbruk er hjemlet i FN-paktens kapittel VII. I operasjonsområder kan det være nødvendig å bruke robuste engasjementsregler. For eksempel når det er behov for å forhindre overgrep mot sivilbefolkningen. I en slik sammenheng kan det være risiko for at det oppstår skarpe situasjoner. Kapittel VII-operasjoner kan derfor innebære større og andre behov for ivaretagelse og beskyttelse av militære avdelinger og den enkelte soldat, enn kapittel VI-operasjoner.

I dagens integrerte fredsoperasjoner er sikkerheten uløselig knyttet sammen med den økonomiske og samfunnsmessige utviklingen. Dette innebærer at militært personell stadig oftere opererer sammen med personell fra andre samfunnssektorer, for eksempel justissektoren og utenriksstjenesten.

Norge har et høyt antall soldater i utenlandsoperasjoner i forhold til vårt folketall. I de senere år har deltakelsen ute ligget på mellom 500 og 700 personer i tjeneste til enhver tid. For 2009 vil antallet være mellom 700–900 ute til enhver tid. Dette innebærer at mellom 1 200 og 1 600 personer årlig vil delta i utenlandsoperasjonene.

Deltakelse i utenlandsoperasjoner er blitt en naturlig del av Forsvarets virksomhet. Etter forsvars-personelloven §§ 11 og 12 er arbeidsgiver gitt en adgang til å beordre både militære og grupper av sivile til tjeneste ute. Det innebærer at sivilt ansatte med relevant kompetanse kan benyttes i tjeneste utenlands på linje med militære. Det er i dag identifisert et antall aktuelle funksjoner og stillinger som sivile kan bekle. Denne utviklingen viser at utenlandsoperasjoner er en integrert del av den daglige tjenesten og er meritterende for videre karriereutvikling. Personellet må i dag påregne å delta ute flere ganger i løpet av karrieren.

Deltakelse ute kan innebære store belastninger, særlig dersom personellet opplever mange perioder uten tilstrekkelig tid til restitusjon. Forberedende tjeneste før utsendelse vil variere med operasjonens kompleksitet og personellsammensetningen i styrkebidraget. De fleste tjenestegjør i en operasjon i seks måneder. Enkelte vil imidlertid kunne ha et kortere eller lengre engasjement. Stabs- og observatørstilling-

er i FN har normalt 12 måneders varighet. Det vil være behov for å reengasjere noe personell direkte fra en kontingent til neste. For å unngå slitasje på personellet bør soldatene ikke være for lenge eller for hyppig ute. Den maksimale disponeringsperiode til en utenlandsoperasjon vil normalt ikke overstige 12 måneder.

1.4 Dagens situasjon

I kapittel 4 til St.meld. nr. 34 (2008–2009) redegjøres det for dagens situasjon. Regjeringen har hatt stort fokus på personell- og veteranområdet siden den tiltrådte. En rekke tiltak for å styrke veteranenes rettigheter, oppfølging og anerkjennelse er allerede gjennomført.

Det påpekes at verneplikten gir Forsvaret stabil tilførsel av egnet personell. Verneplikten sikrer en bred rekruttering på tvers av sosiale og kulturelle skiller på en måte som er alternative rekrutteringsmekanismer overlegen. Verneplikten er derfor helt sentral for bemanningen av operative enheter og for rekrutteringen av befal og vervede. Forsvarets operasjoner i utlandet krever at en viss andel av de menige inne til førstegangstjeneste rekrutteres til vervingskontrakter av kortere eller lengre varighet. God informasjon allerede før fremmøte til tjeneste og gjennom hele tjenestetiden, samt en god utdanning under førstegangstjenesten er de viktigste virkemidlene for å nå Forsvarets målsettinger på dette området.

I de senere år har kjønnsperspektivet knyttet til konflikt og konfliktløsning fått stadig større oppmerksomhet. Norske styrker skal anvende et kjønnsperspektiv i utenlandsoperasjoner, i henhold til Regjeringens handlingsplan for gjennomføring av FN's Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet. Et kjønnsperspektiv tar hensyn til både kvinners og menns erfaringer og behov, primært i lokalbefolkningen. Det bidrar til å sikre både beskyttelse og menneskeverd for kvinner og menn i konfliktområder, samt begge gruppers deltakelse i fredsprosesser. Perspektivet understreker også egenverdien av å ha både kvinner og menn i styrkebidragene, blant annet fordi det gjør innsatsen bedre tilpasset lokale behov.

Det legges vekt på at soldatene er godt selektert, trent og utstyrt for å løse oppdrag ute. Misjonsspesifikk trening prioriteres før utsendelse. Krevende forhold i operasjonsområdet setter dessuten store krav til den enkeltes kompetanse, verdier og holdninger samt godt lederskap på alle nivå. Militært personell vil være nøye valgt ut og er generelt godt rustet til å ivareta sitt ansvar og sine oppgaver. I operasjonsområdet er ivaretagelse av personellens sikkerhet sentralt. Sanitetsstøtte og et forsvarlig medisinsk tilbud er viktig for å gi de som deltar i operasjonene og familiene hjemme nødvendig trygghet.

Oppdrag ute gir også belastning på familien og øker behovet for en god familiepolitikk. Erfaring viser at en vanskelig familiesituasjon kan ha en negativ innvirkning på evnen til å løse oppdrag ute. Utenlandsoperasjoner kan også være en belastning for parforhold. Undersøkelser har vist en viss overhyppighet av samlivsbrudd blant personell som har tjenestegjort i utenlandsoperasjoner, spesielt blant de som har flere operasjoner ute. For personell gis det tilbud om spesielt tilrettelagte samlivskurs. Tiltak for å unngå overhyppighet av samlivsbrudd som følge av Forsvarets virksomhet, for eksempel ved øvelser og operasjoner, vil bli prioritert og videreutviklet. Erfaringer viser også at barn kan bli påvirket på en negativ måte ved fravær av en av foreldrene. Det er derfor behov for å styrke fokuset mot barn og unges situasjon. Innenfor overordnede rammer er en god familiepolitikk også avhengig av at det gjennomføres tiltak lokalt der familiene bor. Regjeringen og Forsvaret legger stor vekt på en familiepolitikk som understøtter personellet ute og deres familier og vil prioritere ressurser til dette viktige området.

Etter avsluttet operasjon prioriteres ivaretagelse og oppfølging for å gjøre den enkelte best mulig rustet til å takle overgangen til norske forhold. Spesielt viktig er det at personer med særskilte behov for oppfølging fanges opp så tidlig som mulig. Gode økonomiske kompensasjonsordninger og rett til helsemessig oppfølging er viktig for å skape nødvendig forutsigbarhet og trygghet. Det bidrar også til økt anerkjennelse gjennom at Forsvaret og samfunnet viser ansvar for de som sendes ut.

I kapitlene 4.6 til 4.10 gir meldingen en gjennomgang av veteranenes rettigheter og det de tiltak som Forsvaret har iverksatt for en bedre ivaretagelse av veteraner og bedre helseoppfølging i forsvarssektoren. Til tross for at det er iverksatt flere tiltak for personellet den senere tid, er det behov for ytterligere å styrke oppfølgingen. Det er nødvendig med en mer helhetlig tilnærming til veteranenes behov, på tvers av samfunnssektorer.

Det vises til Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) hvor Forsvarsdepartementet foreslår å innføre et objektivt erstatningsansvar ved personskade i internasjonale operasjoner. Staten skal, ifølge forslaget, uavhengig av skyld erstatte tap påført sivilt eller militært personell på grunn av skade eller sykdom oppstått som følge av tjeneste i en internasjonal operasjon, herunder psykiske belastningsskader. For psykiske belastningsskader som er pådratt før lovens ikrafttredelse, foreslås innført en særskilt kompensasjonsordning.

Det legges også opp til å endre formålsbestemmelsen i forsvarspersonelloven for å tydeliggjøre Forsvarets ansvar for veteraner før, under og etter endt tjeneste. Det foreslås videre en lovfesting av rett

til psykiatrisk og psykologisk oppfølging fra Forsvaret for personell som tjenestegjør, og som har tjenestegjort i utenlandsoperasjoner, i ett år etter endt tjeneste. Samlet utgjør tiltakene i Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) en vesentlig styrking av rettighetene og erstatningsvernet, og vil skape nødvendig forutsigbarhet, trygghet og rettmessig anerkjennelse av veteranene.

1.5 Fremtidige satsingsområder og samarbeid med veteran- og arbeidstakerorganisasjoner i Forsvaret

Gjennomgangen i meldingens kapittel 4 gir en helhetlig fremstilling av tiltak og ordninger som er etablert for å ta vare på personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner. På noen områder er det behov for ytterligere å styrke oppfølgingen. Fremtidig satsings- og samarbeidsområder med veteran- og arbeidstakerorganisasjonene samt Tillitsmannsordningen i Forsvaret, er derfor behandlet i meldingens kapittel 5 - 8.

For å kvalitetssikre og styrke forberedelsene til og gjennomføringen av utenlandsoperasjoner, fremheves behovet for en god seleksjonsprosess og jevnere fordeling av tjenesten på flere. Misjonsspesifikk trening og samtrening av avdelinger understrekes. Oppfølgingen i misjonsområdet vil også bli styrket. Videre vil det bli tilrettelagt for en mer langsiktig og systematisk oppfølging av personellet etter hjemkomst. Forskning på psykiske belastningsskader vil bli prioritert. Forsvarets familiepolitikk videreutvikles med vekt på bedre informasjon til familier og fokus på barn og unge.

Regjeringen har understreket betydningen av å styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner. Det har i den forbindelse vært viktig å øke samhandlingen spesielt med veteran- og arbeidstakerorganisasjonene og Tillitsmannsordningen (TMO) i Forsvaret, og inkludere dem som sentrale aktører i ivaretagelse og oppfølging av personell som deltar i utenlandsoperasjoner. Organisasjonene har stor kunnskap, innsikt og kompetanse, som er viktig for Regjeringen å nyttiggjøre seg i arbeidet med å styrke rettighetene og bedre tilbudet til veteranene.

Veteranorganisasjonene skaper viktige møteplasser og kontaktpunkter for veteraner, og er talerør for sine medlemmer. Organisasjonene forvalter kameratstøtteordninger, driver informasjonsarbeid og deltar i samfunnsdebatten. De bidrar gjennom sitt arbeid til å styrke befolkningens kunnskap om veteraner og deres innsats. Veteranorganisasjonene har vært sentrale aktører i arbeidet med å synliggjøre veteranenes situasjon og behov, og gitt viktige bidrag i utformingen av tiltak for å styrke veteranenes rettigheter.

Regjeringen vil også styrke samarbeidet mellom samfunnssektorene, særlig innen forskning, helse og velferd. Tiltak som bidrar til anerkjennelse priorite-

res. Samarbeidet med frivillige og arbeidstakerorganisasjoner skal også stå sentralt. Det legges også opp til et forsterket internasjonalt samarbeid for å bedre ivaretagelsen av personellet, blant annet innen rammen av det nordiske forsvarssamarbeidet.

For å konkretisere og følge opp dette arbeidet vil Regjeringen utarbeide en handlingsplan, som både favner om forsvarssektoren og andre berørte sektorer.

1.6 Oppsummering av satsingsområdene

I meldingen er det foretatt en helhetlig gjennomgang av tiltak og ordninger som er etablert for å ta vare på personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner. På noen områder er det identifisert behov for ytterligere å styrke innsatsen. Nedenfor oppsummeres områdene Regjeringen vil prioritere for den videre utviklingen av personell- og veteranpolitikken.

1.6.1 Prioriterte satsingsområder i forsvarssektoren

Regjeringen vil:

- Være en pådriver internasjonalt i arbeidet med å klarlegge mandater og engasjementsregler før personellet blir sendt ut.
- Prioritere forskning på psykiske belastningsskader, med vekt på omfang, årsaksforhold og hvordan slike skader best kan forebygges og følges opp.
- Styrke anerkjennelsen av veteraner i Forsvaret og samfunnet. Forsvarets kulturelle virkemidler skal utnyttes bedre.
- Vektlegge utviklingen av større åpenhet, omkring Forsvarets deltakelse i utenlandsoperasjoner samtidig som operasjons- og personellsikkerheten ivaretas.
- Videreføre samarbeidet med veteran- og arbeidstakerorganisasjonene samt TMO om utviklingen innen personell- og veteranområdet.
- Styrke og videreutvikle system for seleksjon og screening. Positiv seleksjon og innføring av rutinemessig screening som grunnlag for forskning, forebygging av sykdommer og skader, og tidlig oppfølging prioriteres.
- Sikre forsvarlig og jevnere fordeling av utenlandstjeneste mellom Forsvarets ulike avdelinger og forsvarsgrener.
- Evaluere oppsettingsperioden for å oppnå en enda bedre og mer målrettet forberedelsesfase før operasjonen.
- Styrke oppfølgingen i misjonsområdet, inkludert fokuset på helse, miljø og sikkerhet. Rutinemessig midtevaluering av større kontingenter som deltar i operasjoner i seks måneder eller lenger vil bli gjennomført.

- Bistå med veiledning og støtte til ledere i operasjoner
- Nedsette en arbeidsgruppe i Forsvaret for å bedre hjemkomstfasen.
- Videreutvikle familiepolitikken, gjennom blant annet å bedre informasjon til familier, samt prioritere tilstrekkelige ressurser til personell avsatt til å arbeide med familiespørsmål.
- Anvende helseregisteret som fundament for dokumentasjon, oppfølging og forskning.

1.6.2 Samarbeid på tvers av samfunnssektorer

Regjeringen vil:

- Videreutvikle samarbeidet mellom Forsvaret og det sivile helsevesen for å sikre kompetanseoverføring og en god ivaretagelse av veteraner.
- Utvide samarbeidet mellom Forsvaret og fastlegene. I et samarbeid mellom Forsvarsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet etablere et prøveprosjekt for samhandling mellom Forsvaret og en forsvarskommune. Hensikten er å utvikle gode modeller for oppfølging av personellet.
- Utarbeide en opplæringspakke i militærpsykiatri for leger og psykologer i samarbeid mellom FSAN og RVTS.
- Innlede et tettere forvaltningssamarbeid mellom Forsvaret og Arbeids- og velferdsetaten. Dette innebærer å bidra med opplæring av etatens rådgivende leger og nøkkelpersonell fra NAV Arbeidsrådgivning, informasjonssamarbeid, samt styrke systemet med kontaktpersoner.
- På initiativ fra Arbeids- og velferdsetaten etablere nærmere samarbeid mellom NAV Arbeidsrådgivning og RVTS.
- Vektlegge et godt samarbeid mellom forsvarssektoren og andre sektorer for gjensidig støtte, kompetanse- og erfaringsutveksling.
- Videreutvikle samarbeidet mellom FSAN og RVTS. RVTS vil prioritere arbeidet innen veteranområdet.
- Videreutvikle samarbeidet mellom FSAN, NKVTS og eventuelt andre utdannings- og forskningsinstitusjoner for styrket samhandling og koordinering.

1.6.3 Videreutvikling av det internasjonale samarbeidet

Regjeringen vil:

- Utvikle et tettere og dypere samarbeid på personell- og veteranområdet mellom de nordiske landene innenfor rammen av NORDSUP.
- Vektlegge erfaringsutveksling og samarbeid med andre nasjoner på personell- og veteranområdet.

1.6.4 Handlingsplan for videreutvikling av personell- og veteranarbeidet

Det er et mål å styrke samarbeidet på tvers av samfunnssektorer, samt oppnå en større forståelse i samfunnet for personellens spesielle oppdrag, situasjon og behov. For å konkretisere og følge opp ambisjonene i meldingen, vil Regjeringen utarbeide en handlingsplan som både favner om forsvarssektoren og andre berørte sektorer.

Det videre arbeidet vil bli ivaretatt i tett samhandling mellom de involverte departementer, etater og veteran- og arbeidstakerorganisasjonene. Hvert departement vil være ansvarlig for videreutvikling av tiltak innen sitt virkeområde.

1.7 Administrative og økonomiske konsekvenser

I tråd med de prioriteringer som denne meldingen legger opp til, er det Regjeringens ambisjon å videreføre satsingen i inneværende langtidsperiode, slik at norsk personell skal få nødvendig opplæring, oppfølging og anerkjennelse for sin innsats. Satsingen skal gi økt forutsigbarhet og trygghet for personellet og deres pårørende.

Regjeringen legger opp til at eventuelle kostnadsmessige forhold vil følges opp i de årlige forslagene til statsbudsjett.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Bendiks H. Arnesen, Thorbjørn Jagland og Signe Øye, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold, Kjell Ivar Larsen og Per Ove Width, fra Høyre, lederen Jan Petersen, og fra Sosialistisk Venstreparti, Bjørn Jacobsen, er helt enig i at deltakelse i utlandsoperasjoner er en viktig og integrert del av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, og stadig flere av Forsvarets medarbeidere vil i fremtiden ha gjennomført tjeneste i utlandet.

Komiteen deler Regjeringens syn om at Forsvaret skal være en attraktiv og trygg arbeidsplass som på en god måte ivaretar medarbeiderne og deres mulighet til å ha et mest mulig normalt familieliv.

Komiteen er enig i at det påhviler samfunnet og Forsvaret et klart ansvar for å ivareta personellet som sendes ut i utenlandsoperasjoner. Adgangen til å beordre personell til tjeneste i utlandet medfører derfor etter komiteens mening et særlig ansvar for norske myndigheter.

Komiteen deler Regjeringens syn på at norske soldater må være forberedt på å operere under krevende forhold, ofte med et høyt og vedvarende trussel- og spenningsnivå. I ytterste konsekvens vil deltakelse i tjeneste ute kunne innebære å ta liv eller selv

å miste livet. Komiteen er på denne bakgrunn svært opptatt av at når vi rekrutterer personell til tjeneste ute, er vi avhengig av å skape så gode og forutsigbare rammebetingelser for tjenesten som mulig. Komiteen er opptatt av at fasen før personellet reiser ut er viktig med tanke på å forebygge skader og sykdom, samt å legge til rette for en best mulig gjennomføring av utenlandsoppdraget.

Komiteen deler Regjeringens syn på at de rettslige rammene for de enkelte operasjoner og legitimiteten til oppdraget, er viktige premisser for personellens sikkerhet og evne til å løse oppdrag. Komiteen mener det er viktig at norsk deltakelse i utenlandsoperasjoner skal være klart forankret i et tydelig FN-mandat eller annet anerkjent folkerettslig grunnlag.

Komiteen har tidligere gitt uttrykk for at det er viktig at man kommer frem til en jevnere fordeling av utenlandstjeneste mellom avdelinger og forsvarsgrener, og viser her også til at Regjeringen har iverksatt tiltak for å oppnå dette. Komiteen mener dette er viktige tiltak for en bedre fordeling av byrdene ved utenlandstjeneste.

Komiteen er enig med Regjeringen i at det er viktig at man bidrar til økt anerkjennelse av veteraner og synliggjøring av tjenesten, gjennom blant annet ved at det legges bedre til rette for å skape gode møteplasser og etablere sosiale nettverk.

Komiteen deler fullt ut Regjeringens syn på at deltakelse i utenlandsoperasjoner er kompetanseoppbyggende for Forsvaret, og det gir den enkelte medarbeider verdifull erfaring enten man velger å fortsette i Forsvaret eller ikke.

Komiteen er glad for at Regjeringen har hatt stort fokus på personell- og veteranområdet siden den tiltrådte. Komiteen er kjent med og glad for at en rekke tiltak for å styrke veteranenes rettigheter, oppfølging og anerkjennelse allerede er gjennomført. Komiteen er enig med Regjeringen i at det til tross for at det er iverksatt flere tiltak for personellet den senere tid, er det behov for ytterligere å styrke oppfølgingen. Komiteen har lagt merke til at omfanget av og mangfoldet i de utenlandsoperasjoner der Norge bidrar eller har bidratt, er betydelig.

Komiteen ønsker å peke på at de folkerettslige rammene for bruk av militær makt er av stor betydning for de soldatene som deltar i operasjoner ute. Komiteen mener derfor Regjeringen alltid må klargjøre de politiske, juridiske og etiske rammene for oppdraget. Komiteen mener at dersom dette blir gjort vil det også bli lettere for den enkelte soldat å forstå sin spesifikke rolle i operasjonen.

Komiteen er klar over at Norge har et høyt antall soldater i utenlandsoperasjoner i forhold til vårt folketall. Komiteen er enig i at deltakelse i utenlandsoperasjoner er blitt en naturlig del av For-

svarets virksomhet. Komiteen er på denne bakgrunn tilfreds med at personellsammensetningen derfor videreutvikles, slik at en større andel medarbeidere kan disponeres til slike operasjoner, både militært og sivilt tilsatte.

Komiteen er helt enig med Regjeringen i at personellens sikkerhet står helt sentralt i gjennomføringen av utenlandsoperasjoner. Komiteen mener derfor det er viktig at våre soldater er godt nok selektert, trent og utstyrt til å løse slike oppgaver, og at de har befal som er kompetent til å veilede og lede dem i krevende omgivelser. Komiteen mener god rekruttering og riktig kompetanse for de som skal delta ute er viktig for å løse pålagte oppgaver.

Komiteen ønsker å peke på at verneplikten gir Forsvaret stabil tilførsel av egnet personell. Verneplikten sikrer en bred rekruttering på tvers av sosiale og kulturelle skiller på en måte som er alternative rekrutteringsmekanismer overlegen. Verneplikten er derfor helt sentral for bemanningen av operative enheter og for rekrutteringen av befal og vervede. Komiteen mener at Forsvarets operasjoner i utlandet krever at en viss andel av de menige inne til førstegangstjeneste rekrutteres til vervingskontrakter av kortere eller lengre varighet.

Komiteen mener det er viktig å styrke kvaliteten og lengden på oppøvningsperioden før utenlandsoperasjoner, slik Regjeringen har gjort ved å prioritere en misjonsspesifikk treningsperiode før enhetene sendes ut. Komiteen vil spesielt nevne at sivilt personell som mangler militær utdanning vil ha et annet og mer omfattende behov for kompetanse før en operasjon. Komiteen vil peke på at det er helt nødvendig at soldatene er trent for de situasjonene de kan komme til å møte i det aktuelle konfliktområdet. Komiteen er opptatt av at Forsvaret må legge forholdene til rette for kvinner og dermed styrke rekrutteringen.

Komiteen er enig i at det er viktig at Forsvaret ivaretar sikkerheten og sørger for god oppfølging av personellet når de er ute, samtidig som oppdraget skal løses. Komiteen er kjent med at det å delta i en utenlandsoperasjon er krevende. Selv om avdelingen er forberedt og trent, vil tjenesten preges av uforutsigbarhet, og i mange tilfeller betydelige utfordringer. Komiteen vil understreke at tilstrekkelig tilgang på sanitetsstøtte er en viktig forutsetning for ivaretagelsen av personellet. Komiteen er på denne bakgrunn derfor tilfreds med at Regjeringen har vært svært opptatt av den helsemessige beredskapen for våre soldater hjemme og ute. Komiteen mener det skal være en prioritert oppgave å sikre at norsk personell som tjenestegjør i utenlandsoperasjoner får en rask og forsvarlig medisinsk behandling.

Komiteen mener det er meget viktig at det etter hjemkomst blir gjennomført aktiviteter og til-

bud for ivaretagelse og oppfølging av personellet. Det inkluderer alt fra det umiddelbare hjemkomstprogrammet fra Forsvarets side, til mer langsiktige forhold som veteranreff eller helseoppfølging. Komiteen er kjent med at dette i noen grad forekommer i dag, men vil understreke at komiteen legger stor vekt på betydningen av dette. Komiteen er tilfreds med at Regjeringen i meldingen gir uttrykk for at de vil legge til rette for at den enkelte står godt rustet til å takle overgangen til norske forhold.

Komiteen understreker at det er viktig å ta godt vare på personellens pårørende, i særlig grad barna, og mener det er viktig at de pårørendes situasjon gis en grundig behandling i den foreslåtte tverrfaglige handlingsplan.

Komiteen er kjent med at noen veteraner opplever manglende anerkjennelse i samfunnet for den innsatsen de har gjort i utenlandsoperasjoner. Dette kan forsterkes av at konfliktene veteranene har tjenestegjort i ofte er langt unna Norge, og representerer en svært annerledes virkelighet enn den norske. Komiteen mener på denne bakgrunn at det er særlig viktig at den enkelte soldat skal oppleve aksept og anerkjennelse for den innsatsen hun eller han har nedlagt. Det er viktig at operasjoner Norge deltar i oppfattes å være legale og legitime. Komiteen vil videre understreke at det er viktig er at den norske befolkningen får kunnskap om hvorfor vi deltar og hva oppdraget går ut på.

Komiteen vil samtidig understreke viktigheten av at personell som skal delta i internasjonale operasjoner i forkant gis tilstrekkelig samtrening og avdelingstrening innen den personell- og utstyrsoppsettning som de vil være del av og benytte i operasjonen.

Komiteen er på denne bakgrunn opptatt av at det legges stor vekt på informasjonsarbeidet til befolkningen, og mener dette i tillegg til å informere om våre oppdrag i utlandet også generelt vil styrke befolkningens forståelse for Forsvarets rolle i samfunnet.

Komiteen deler Regjeringens syn på at Forsvarets arbeid med seleksjon er godt utviklet. Komiteen understreket at det i lys av at operasjoner over tid endrer karakter, bør kriterier for seleksjon kontinuerlig revideres og videreutvikles.

Komiteen slutter seg til Regjeringens syn om at byrdefordelingen for det personellet som beordres gjentatte ganger til tjeneste i utlandet blir jevnere. Ingen må beordres til ny tjeneste i utlandet før de har vært hjemme minst dobbelt så lenge som siste tjenesteperiode. I den grad det er mulig bør tiden mellom to tjenesteperioder i utlandet minst tilsvare fire til fem ganger lengden av siste tjenesteperiode.

Komiteen understreker viktigheten av at hjemkomsten fra operasjoner i utlandet legges slik opp at

tjenesten får en verdig avslutning og personellet får den offentlige anerkjennelse de fortjener. Samtidig vil komiteen understreke at det er viktig at de sosiale og faglige behov ivaretas og at det personellet som har særlig behov for oppfølging blir gitt den støtten de har behov for.

Komiteen vil særlig påpeke viktigheten av å sikre at overgangen fra Forsvarets ettårige oppfølgingsansvar til det sivile samfunns veteranoppfølging finner sted på en god og sømløs måte.

Komiteen understreker viktigheten av at de tiltakene som iverksettes for å ivareta personellens helse før, under og etter tjenesten, bygger på forskning om hvordan deltagelse i internasjonale operasjoner påvirker personellens helse på kort og lang sikt, og hvordan eventuelle skadevirkninger kan reduseres eller forebygges.

Komiteen er enig i at veteranorganisasjonene skaper viktige møteplasser og kontaktpunkter for veteraner, og er talerør for sine medlemmer. De bidrar gjennom sitt arbeid til å styrke befolkningens kunnskap om veteraner og deres innsats.

Komiteen deler Regjeringens syn på at norsk deltakelse i flernasjonale styrkebidrag innebærer økte muligheter for internasjonalt samarbeid, også innenfor det personellpolitiske området. Komiteen er kjent med at internasjonalt samarbeid er allerede i dag en viktig del av norsk planlegging og gjennomføring av operasjoner.

Komiteen viser til at Norge bidrar med styrker til internasjonale operasjoner i FN-, NATO- og EU-sammenheng. Alle stater som bidrar med styrker til slike internasjonale operasjoner møter med sannsynlighet de samme utfordringer rundt ivaretagelse av sine veteraner. Komiteen ber derfor Regjeringen nytte relevante internasjonale fora for å få problemstillingen med veteranivaretagelse på agendaen, for slik å bidra til erfaringsutveksling innen veteranivaretagelse mellom allierte land.

Komiteen mener det er riktig at det blir nedsatt en arbeidsgruppe slik Regjeringen foreslår for å videreutvikle Forsvarets opplegg i hjemkomstfasen.

Komiteen har registrert at Regjeringen vil vurdere å etablere et prøveprosjekt for samhandling mellom Forsvaret og en kommune der Forsvaret har stor aktivitet. Prosjektet skal se på muligheter for å utvikle gode modeller for oppfølging av forsvarpersonell, samt overføring av kompetanse fra Forsvaret til det sivile helsevesen.

Komiteen ser positivt på og avventer den handlingsplanen som Regjeringen har meldt i meldingen og som blant annet vil konkretisere hvilke spesifikke forskningsprosjekter og studier som skal prioriteres.

Komiteen vil i denne sammenheng fremheve at det er viktig at organisasjonene med sin kompetanse deltar i utarbeidelsen for å få fram en konkret og fremtidsrettet handlingsplan.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, ber om at Forsvarets veteranarbeid synliggjøres og spesifiseres i de årlige budsjettproposisjoner, for eksempel gjennom å etablere et eget budsjettkapittel for dette arbeidet. Flertallet forutsetter at Stortinget holdes løpende informert om fremdriften i arbeidet for Forsvarets veteraner, slik det er skissert i St.meld. nr. 34 (2008–2009).

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

St.meld. nr. 34 (2008–2009) – "Fra vernepliktig til veteran" om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner – vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 4. juni 2009

Jan Petersen
leder

Signe Øye
ordfører

